

Gráberné Bósze Klára**Czeke Marianne, dr. az első magyar könyvtáros nő (1873–1942)**

Manapság divat az elsőkről beszélni, írni, televíziós játékokat forgatni. Ilyen első volt a soproni születésű dr. szentgyörgyi Czeke Marianne, az első magyar könyvtáros és bibliográfus nő, aki foglalkozott még tanítással, fordítással, irodalomtörténettel, valamint Brunszvik-kutatással is. Róla szólni még azért is aktuális, mert éppen 100 évvel ezelőtt nevezték ki mint, az első könyvtáros nőt.

Önéletrajzában írja: „Minden köteles szerénység mellett életemben én is Brunswick Teréz példáját akartam követni és én is arra törekedtem, hogy tevékenységem szervesen függjön össze a köröttem zajló élettel... Tettem ezt oly módon, hogy mindazt, amit a mellettem zajló eseményekből ... észrevettem és feldolgoztam a magam egyéni szempontjai szerint vettem át és dolgoztam fel.”

Családja, gyermekora és tanulói

1873. október 18-án született Sopronban. Édesapja szentgyörgyi Czeke Miklós katonatiszt, ulánus ezredes. Édesanyja, Mérey Paulina, soproni család sarja. Életének első 12 évét különféle helyeken élte családi körben, mivel édesapját ide-oda helyezgették az Osztrák-Magyar Monarchiában. Önéletrajzában édesapjáról, aki egy rendkívül érdekes egyéniség, nagy büszkeséggel emlékezik meg. A következőket írja róla: „Atyámra úgy emlékszem, mint száraz humoru, derüs katona- és vadászemberre, aki a katonai erényekben bővelkedő volt monarchia közös hadseregének kiváló lovastisztje volt. Mint fiatal tiszt a tragikus végű Miksa császárral Mexikóban járt és kitüntetésekkel küzdte végig a boszniai hadjáratot ... Apámat sűrűn váltakozó állomáshelyeire, Stájer és Morvaországba, majd Budapestre, a hugommal mint gyermekek szívesen követtük. Ezzel szemben anyánk, nehezen viselte el az örökös költözéseket. Mindig sajnálta otthagyni társasköreit ...” Családja 1625-ben kapott nemességet. Érdekességként megemlíjtük, hogy az erről szóló oklevélen aláíróként Pázmány Péter is szerepel.

Nagy változás következett be életében édesapja váratlan halála miatt: visszaköltöztek édesanyja szülővárosába, Sopronba. 12 éves volt ekkor. Német, illetve osztrák iskolákban sajátította el az elemi tudnivalókat, majd a soproni felső leányiskolában folytatta tanulmányait, de csak 5 osztályt végzett, mert édesanyja nem engedte továbbtanulni, illetve később „anyám nagy engedményként megengedte, hogy az egyéves felső kereskedelmi tanfolyamot is elvégezhessem. Ő különben a nyelvek és irodalom, valamint a zene iránti érdeklődésen kívül minden 'szakszerű' továbbtanulást" ellenzett. Így pár évig a „fiatal leányoknak akkori szórakozásait, sőt fölötte mozgalmas társadalmi életét" élte. Rengeteget bálózott. De ez alatt az idő alatt is élt benne egy bizonyos függetlenségi vágy, és keres-

te a végleges és önálló életformája kialakításához az utat. Nem akart a „megszokott módon” férjhez menni.

1896-ban szakadt el a szűkebb családtól, mikor tanulmányútra ment Angliába, majd Franciaországba. „Első önálló lépésem az volt, hogy 23 éves koromban kikerültem Angliába, egy londoni továbbképző intézet igazgatójának családjához. Ez a szerencsés alkalom nemcsak azt eredményezte, hogy az angol nyelvet szóban és írásban tökéletesen elsajátíthattam – hanem egyuttal a vendéglátóim által ajánlott tanfolyamok, társaságbeli ismerkedések, továbbá angliai és skóciai utazásaim révén betekintést is nyerhettem az angol nemzeti szellembe.” Részt vett 1897-ben Viktória királynő jubileumi ünnepségein, melynek káprázatos pompája lenyűgözte. „Ekkor lett bennem tudatossá az individuális jogok fejlődése során a szociális kötelesség, és ugyanekkor éreztem meg először Anglia lenyűgöző hatalmát és erejét.”

A következő évet Franciaországban, Párizsban töltötte. Itt már nem egy francia család körében élt, ez nem sikerült. Viszont tudományos előadásokat hallgatott a Sorbonne-on, a College de France-ban, sűrűn látogatta a múzeumokat, hangversenyekre járt, és nem utolsó sorban megismerkedett a város nevezetességeivel, szépségeivel. Találkozott a Párizsban tanuló leányokkal, nőkkel, a „nemzetközi női tanulóifjúsággal.” A velük való találkozás és a „német nőmozgalom egyik hírességével, Käthe Schirmacherral (akinek a francia egyetemen megengedték a doktorátus letételét) való ismeretségem önigazolásomul szolgáltak Másik ... meggyőződésem pedig az volt, hogy nem lehet így, dilettáns módon tovább folytatnom az utazgatást, hanem le kell tennem az érettségít, s azután a classica-philologia és régészet terén rendszeres egyetemi tanulmányokat kell folytatnom.” (Schirmacher, Käthe német író nő „különösen a női jogok előharcosa, sokáig Párizsban élt Sokat foglalkozott francia irodalomtörténeti tanulmányokkal is.” Ld. Révai Nagy Lexikona 16. kötet.)

Hazatérve így tett, kivívta édesanyja engedélyét, és „két év leforgása alatt, mint első nő, jelesen tettem le az érettségít a soproni Szent Benedek-rend főgimnáziumában.”

Érettségi után, 28 éves korában beiratkozott Budapesten a Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudományi karának latin-görög szakára. Valószínűleg már az első évben a Wlassics-kollégiumban lakott. Az egyetemista leányok részére létesített Wlassics-kollégium az 1901/02. tanévben nyílt meg. A kollégiumot az Országos Nőképző Egyesület alapította és tartotta fenn. Az Egyesület leánygimnáziumában, Magyarország első leánygimnáziumában, 1900 júniusában érettségiztek először leányok, akik közül nagyon sokan iratkoztak be az egyetemre, részben a tanári, részben az orvosi karra. A kollégium 1901 decemberében nyitotta meg kapuit. Az 1902/03. tanévtől jelent meg a kollégium értesítője, melyben Czeke Marianne neve is szerepel, mint másodéves bölcsészhallgató „latin-német philologus”. Azt is megtudhatjuk még róla, hogy tanári alapvizsgát tett: latin, német és magyar tantárgyakból „dicséretes” eredménnyel. Ekkor már közel 30 éves, a kollégiumi társai viszont jóval fiatalabbak, egyik-másik csak 20–21 éves. Közülük megemlíthetjük Dienes Valériát (ekkor még Geiger Valéria, 1879–1978.), Wolkenberg Ilonát (1883–194?), aki az ONE leánygimnáziuma első érettségizett

osztályának tanulója volt, Révész Margitot (1885–1956, orvos – akivel később együtt dolgozott a Brunszvik-kutatásban.)

A kollégiumban a „tartásdíj 800 korona, kedvezményeseknek 600 korona. A felvételhez szükséges annak kimutatása, hogy az illető eddigi tanulmányaiban szép előmenetelt tanusított, továbbá írásbeli nyilatkozatot kell adnia arra nézve, hogy a kollégium szabályzatának és házirendjének magát feltétlenül aláveti.” Ennek fejében „családias gondozást, békés otthont, tanulmányi útmutatást és irányítást találnak...” Kényelmes az elhelyezés: két nagy dolgozószoba – külön íróasztallal mindenki részére. Ezen kívül közös hálószoba és „öltözőszoba”, és több száz kötetes könyvtár áll még a hallgatók rendelkezésére, valamint 13 féle folyóirat: Egyetemes Philológiai Közlöny, Magyar Nyelvőr, Nyelvtudományi Közlemények., Archeológiai Értesítő, Magyar Orvosok Lapja stb.

A kollégium vezetője Dr. Láng Margit (1865–1943), aki csak nyolc évvel idősebb Czeke Marianne-nál, de a sorsuk hasonló, mert ő szintén fiúiskolában érettségizett mint magántanuló, és már az egyetem nők előtti megnyitása évében (1895) elkezdte egyetemi tanulmányait (1901-ben doktorált és szerzett latin-görög szakos tanári diplomát).

Az 1903/04. tanévben III. éves bölcsészhallgató „latin-német-francia filologus”. A kollégiumi értesítő tanulmányi kimutatása szerint tanári alapvizsgát tett „kiegészítőleg franciából mint harmadik tárgyból”. Az 1904/05. tanévi értesítőből tudjuk, hogy doktorátust tett. „Főtárgya: német filologia. Melléktárgyai: indogermán nyelvészet és eszhetika. Doktori értekezése: Lessing és Shakespeare. Tanári szakvizsgát tett ... latin és német nyelvből.” (p. 182.) Doktori disszertációja a Wlassics-kollégium értesítőjében a 106–175. oldalon jelent meg, majd az Athenaeum kiadásában is 1905-ben, 72 oldalon. Disszertációjában két kérdést vizsgál: hogyan viszonyul Lessing Shakespeare-hez, Lessing műveit kronologikus sorrendben vizsgálva, illetve, hogy Lessing mint kritikus, hogyan értékeli Shakespeare-t. 1906-ban középiskolai tanári oklevelet is szerzett.

Tanári pályája

Az Országos Nőképző Egyesület leánygimnáziumába gyakorló tanárnak nevezték ki „dr. Czeke Marianne latin és német nyelvi” szakos tanárjelöltet az 1905/06. tanévben. E tanév rendkívül fontos eseménye Veres Pálné – az Országos Nőképző Egyesület alapítója – szobrának leleplezése. Részt vett a tanulmányi kirándulásokon, jelen volt, mint kísérő tanárjelölt, a Filharmónia Társaság által rendezett népszerű hangversenyeken.

A következő tanévben – 1906/07 – már mint aktív tanár működik: „Dr. Láng Margit rendes tanárt, a ki egy évi külföldi tanulmányútra nyert szabadságot, az egész iskolai éven át dr. Czeke Mária és Vargha Ilona okleveles középiskolai tanárok” helyettesítik. (Vargha Ilona, Podmaniczky Pálné /1883–1954/ szintén az első érettségit tett osztály tanulója volt.) Neve már szerepel a tanári kar névsorában: „mint rk. tanár tanította a francia nyelvet az I–IV. osztályban heti 2–2 órában.” Ebben az évben is elkísérte dr. Dittrich Vilmos tanártársával a felsőbb osztályok tanulóit hangversenyre.

A leánygimnázium igazgatója ezekben az években Gombócz Miklós (1844–1922), aki 1904 előtt a soproni evangélikus líceum igazgatója volt, tehát ismerhette, ha nem is személyesen, még soproni éveiből.

Könyvtáros pályája

33 éves volt, amikor az Egyetemi Könyvtár igazgatója, Ferenczi Zoltán (1857–1927) kinevezte, mint első nőt, könyvtárosnak, illetve könyvtárórnek, de a könyvtári bizottság kikötötte, hogy ebből rendszert nem csinálnak.

Idézem Kenyeres Ágnes: Egy könyvtár hétköznapjai (Bp., 1985.) c. művéből e „történelmi” eseményről olvasható részt: „Toldy Ferenc hajdani bőr karosszékeiben ült az első magyar könyvtárosnő, Czeke Marianne, mikor Ferenczi átnyújtotta neki 1906-ban címzetes könyvtárőri kinevezését. Ez a kifejezés azt takarta, hogy fizetés nélküli dolgozó. Csak egy év múlva lett napidíjas. ... Mire vetemedett ez a Ferenczi – csóválták a fejüket az egyetem könyvtárbizottságának tagjai, mikor megérkezett hozzájuk a felterjesztés Czeke Marianne kinevezésére. Ma már, amikor a könyvtárosi mesterséget legnagyobbbrészt nők gyakorolják, csendes derűvel olvastam az ülés jegyzőkönyvéből, hogy ez esetben nálunk úttörésről, a nők új pályára való bocsátásáról van szó, s nem elvben, hanem *csak erre az egy esetre hozta határozatát a könyvtár-bizottság, s adja meg az egyhangú ajánlást. Rendszert nem kíván egyelőre alkotni belőle, hanem figyelembe veszi a folyamodó rendkívüli készültségét a vágyakozását a könyvtári pályára, de egyszersmind megnyugtatóan veszi tudomásul, hogy a folyamodó kollégiumi tanár is. S ha a kísérlet nem válnék be, módjában lesz tanári pályára menni át.*” (p. 243–244.) Csak megjegyezzük, hogy Európa más országaiban már a 19. században alkalmaztak könyvtáros nőket, de térjünk vissza az első magyar kollégájukhoz.

„Czeke Marianne ... barna hajú volt, haját simán kontyban viselte, ... harminchárom éves volt, mikor betört hazánkban ... a könyvtáros szakmába tanári és bölcsészdoktori diplomájával. Kitűnően ismerte az élő és holt nyelveket és könyvtárosi tudással érkezett haza Párizsból, ahol a Bibliotheque Nationale-ban szerzett könyvtári gyakorlatot.” Megélhetéséhez a tanári pályán kapott fizetés szolgált, 1907-ben 3 korona napidíjat állapítottak meg számára, 1909-ben sorolták be a IX. fizetési osztályba.

Domanovszky Ákos (1902–1984) 1926-ban ismerte meg „a már erősen öregező asszonyt ... mikor a könyvtárba került. De az ősz hajú, hegyes orrú, rosszul halló könyvtárosnő korántsem volt idejét múlt szellemű” – emlékezett Domanovszky. „Jóindulatú, kedves és okos volt. Akkor írta Brunswick Teréz életrajzát, és mintaszerű katalógust készített az Egyetemi Könyvtárban őrzött Shakespeare-gyűjteményekről. Az olvasótermi katalógust gondozta. Az első tudnivalókra a címleírásban ő oktatta Domanovszkyt.” (p. 245.)

A címleírásban javaslatára vezette be az Egyetemi Könyvtár az egyes kötetek lapszámának közlését a gyűjteményes munkáknál, valamint a többkötetes munkák egyes kötetei tartalmának feltárását abban az esetben is, ha ez a címlapról hiányzott. Hasznosítani tudta a Bibliotheque Nationale-ban szerzett könyvtári

ismereteit, valamint kiváló, egyedülálló nyelvismeretét: latinul, görögül, németül, franciául és angolul is tudott.

Fitz József (1888–1964) neves könyvtáros, bölcsészdoktor, könyvtörténész is kollégája volt az Egyetemi Könyvtárban. Fitz 1914-től 1930-ig könyvtárőr az Egyetemi Könyvtárban, majd a pécsi Erzsébet Tudományegyetem Könyvtárának igazgatója (1930–1934), később a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának (OSZK) a főigazgatója. Feltehető, hogy jó munkakapcsolatban és a magánéletben is jó viszonyban voltak, mert több levelet is találtam az OSZK-ban, amit Fitz Józsefnek írt Pécsre:

„Bpest 1931. nov. 1. Kedves Fitz, Nagyon köszönöm a 2-ik küldeményt, a szép fényképekkel. Igazán nagyszerűen mutatkozik be az új könyvtár. Csekély viszonzásul felajánlom a mai postával feladott két kis munkámat. Sorozza be akár az egyetemi könyvtárba, akár a Maurinumba, a hogy megfelelőnek látja. Sajnos, nem küldhetem el, az oly régen tervezett Brunsvik Naplók nagyobb szabású kiadását, melyet tényleg sikerült az illetékeseknek elamerikázni, és a mellett engem öt évig úgy szólván éjjel nappal megdolgoztatni Nagyon érdekelt jelentésének az a része mely a katalógus cédulákkal és a szakozással foglalkozik. Az itteni pedagógiai könyvtárban most, hogy egy új munka erőt kaptunk, én megszünök Mädchen für alles lenni, aktuálissá válik a szakozás melyet eddig cédulák hiányában csak úgy nagyjában végeztem, mert hiszen előbb megkellett írni a szakcédulákat. De viszont szerettem azt, hogy mindent magamnak kellett végeznem, mert így, ha valami nem volt egészen jó azt rektifikálva, nem éreztem azt a kellemetlen mellékízt, hogy a mások szemetét kellett söpörnöm, a mint azt néhány éven át panaszoltam. További eredményes működést kívánva maradtam szives üdvözlettel régi hive Czeke Marianne.”

A levelezőlap gépirással készült, betűhíven közöltem, ezért vannak a rövid magánhangzók. Több levelezőlapot is váltottak, többet angol nyelven írtak.

Ferenczi Zoltán nyugdíjba menetele után Pasteiner Iván lett az Egyetemi Könyvtár igazgatója. Ő teljesen más karakterű ember volt, és nem értékelte Czeke Marianne pontos, precíz, alapos feldolgozó munkáját, aki nézeteltérésük miatt megvált az Egyetemi Könyvtártól.

Áthelyeztette magát, illetve szolgálattételre beosztották a kultuszminisztérium Országos Tanügyi és Pedagógiai Könyvtárába 1928-ban. Itt hozzákezdett a szakrend kidolgozásához és a szakkatalógus megvalósításához, kialakításához. A fent közölt Fitz-hez intézett leveléből kiderülnek az itteni könyvtári munkában lévő nehézségek, mindent kifejez a „Mädchen für alles” kifejezés! Ő helyettesítette dr. Fitos Vilmos igazgatót is távollétében.

A könyvtár megszüntetése után, 1934-ben kinevezték a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárába, az Országos Széchényi Könyvtárba mint főkönyvtárost, illetve c. főigazgatót. Az OSZK-ban tulajdonképpen már nem dolgozott, nyugdíjazták, ez megromlott egészségi állapota miatt is bekövetkezhetett, mivel ekkor már 61–62 éves.

Jellemző, hogy a Csapodi Csaba – Tóth András – Vértesy Miklós: *Magyar könyvtártörténet*, Bp., Gondolat, 1987. c. mű nem tartja érdemesnek nevét megemlíteni a könyvben. Úgyszintén a *Könyv és könyvtár a magyar társadalom életében*. Összeáll.

Kovács Máté. Bp. Gondolat, 1970. c. kétkötetes mű sem tartotta érdemesnek megemlíteni.

Testi fogyatékoságairól önéletrajzában nem tett említést. Pedig a halláskárosodás miatt nem tudta tanári pályáját folytatni. Az 1920-as években pedig villamosbaleset miatt elveszítette egyik lábát.

A bibliográfus, fordító, kutató

Shakespeare mindig kedves volt a szívének. Valószínűleg már Angliában foglalkozott vele, tanulmányozta életét, műveit. Itthon a doktori disszertációjában is Shakespeare és Lessing kapcsolatával foglalkozott. 1911-ben tanulmányt írt Lemouton Emiliáról (Adorján Boldizsárné, 1824–1869), az első magyar hölgyről, aki elkezdett Shakespeare drámákat fordítani. Ezekből csak 5 füzet jelent meg.

Feltehető, hogy már egyetemi tanulmányai befejezése után, tanárként elkezdte fordítani magyarra Raleigh, Walter angol irodalomtörténész 1907-ben kiadott *Shakespeare* c. művét, mely magyarul 1909-ben jelent meg a Magyar Tudományos Akadémia kiadásában.

Az Egyetemi Könyvtár többféle katalógust adott ki fennállása folyamán. Ezek egyike a Czeke Marianne összeállításában és szerkesztésében 1920-ban megjelent „*Shakespeare-könyvtár*”. A bibliográfia előszavában beszámol a mű előkészületeiről. „A Kisfaludy-Társaság Shakespeare-bizottságának egyik programpontja: a Shakespeare-könyvtár létesítése 1908-ban valósult meg, midőn a Budapesti Egyetemi Könyvtár részint a könyvtárban már meglévő anyagból, részint az Apponyi Albert ... minisztertől e célra engedélyezett 3000 koronával a ... legszükségesebb műveket megszerezve, alapját vetette meg a ... Shakespeare könyvtárának. ... 1908-iki állománya ... 223 művet foglalt magában. ... az állomány ma már 732 műre emelkedett. ... a speciális Shakespeare-tanulmányozásnak megfelelőleg osztályoztuk. ... A szakozás mintájául szolgált a londoni British Museum ... katalógusa.” Az előszó dátuma 1917. január. Az I. világháború nehézségei miatt a mű akkor nem jelenhetett meg, 1919. júniusában közli, hogy „A kézirat ... csak ez évben került ki a nyomdából ...”, de precízségére jellemző, hogy az 1917–18. évi gyarapodással kiegészítette a bibliográfiát.

A Magyar Shakespeare-tár köteteiben is több tanulmánya jelent meg: a fent említett Lemouton Emiliáról szóló, a Kazinczy Ferenc *Macbeth fordítása Bürger után* című, több angol nyelven kiadott mű ismertetése, stb. Ugyanakkor az *Ungarische Rundschau* c. folyóiratban ismerteti a *Magyar Shekespeare-tár* kötetét.

Nyilván anyagi okokból kapcsolódott be a *Tarzan* könyvek, s Dumas *Bragelonne vicomte* c. regényének fordításába az 1920-as években.

Az 1920-as években kezd foglalkozni a Brunszvik családdal (1926-ban bízták meg egy tudományos életrajz megírásával), illetve Brunszvik Terézzel, „aki már 125 évvel ezelőtt hirdette nemcsak a nők jogát, de tehetségét is a 'szellemi pályákon való működés'-hez.” „El lehet mondani, hogy Brunszvik Teréz naplója valóságos pedagógiai kincses bánya. Csak nehéz benne bányászni De bármilyen töredékes s néha nehezen kihámozható az, amit a nevelésről mond, az a tisztelet,

az a nagyra értékelés, mellyel minden pedagógiai gondolatot, ténykedést kísér, tisztán és világosan nyilvánul meg hosszú életén át vezetett naplójában.”

A „*Gróf Brunsvik Teréz élet- és jellemrajza. Irták dr. Czeke Marianne és dr. H. Révész Margit. Emlékiratai. Fordította dr. Petrich Béla.*” c. mű 1926-ban jelent meg Budapesten a „*Kisdednevelés*” kiadásában. A címlap hátoldalán olvasható: „E mű tiszta jövedelme az óvónői otthon-alapé.” A könyv három részből áll: az első Czeke Marianne munkája, azonos a kötet címével (p. 3–28.), a második Révész Margit műve „*Gróf Brunsvik Teréz jellemzése örökléstani és lélektani szempontból*” (p. 29–37.), a harmadik „*Félszázad életéből. Irta gróf Brunsvik Teréz.*” (p. 39–108.)

A két szerző az „Egyetemet és Főiskolát végzett Magyar Nők Egyesületében” tartott felolvasásának anyagát adta közre. Czeke Marianne Kacs Kovics Lajosra, Teréz első méltatójára hivatkozva Brunsvik Teréz pályáját Széchenyiével hasonlítja össze, „mindakettő az egyesülésben és a nevelésben ismerte fel a haladás eszközeit ... Széchenyi felülről lefelé óhajtotta nevelni a népet, ... míg Brunsvik Teréz legalulról széles bázison indulva felfelé, az ismeretszerzési kort megelőzőleg a kisdedektől akart kiindulni felfelé ...” (p. 3.)

Gróf Brunsvik Teréz ősei és oldalági rokonsága c. műve előszavában, – mely 1935-ben jelent meg – írja: „Ezt a dolgozatot eredetileg a Brunsvik Teréz naplóit bevezető biográfiába szántam, melyben azonban csak harmadára redukált terjedelemben jelenhetett volna meg.”

Kikerülhetetlen Romain Rolland leveleinek megemlézése, melyeket Czeke Mariannehoz intézett. Sáfrán Györgyi állította össze Romain Rolland leveleit, melyek a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában található. A bevezetést is Sáfrán Györgyi írta, ebből megtudhatjuk, hogy Romain Rolland „kivételesen lelkiismeretes levelező” volt, főleg kora neves hölgyeivel levelezett, ezt „az intuitív női lélekkel való belső rokonsága magyarázza.” (p. 108.) Testvére londoni barátnője, Louise Peacop révén ismerkedett meg Czeke Marianne-nal. Ő és L. Peacop is Londonban ismerkedtek össze, „ahol Czeke Shakespeare-tanulmányokat folytatott. Barátságot kötöttek s az angol hölgy Pestre is ellátogatott. Itt vásárolt egy népi hímzésű terítőt, ami a Rolland-testvéreknek is igen megtetszett. Czeke Marianne és barátnői, mint Rolland lelkes olvasói, nekik is küldtek egyet. Így kezdődött az ismeretség ...” A közöttük lévő „nagy terjedelmű és nagy értékű levelezést az író Beethoven- és Czeke Brunsvik Teréz-kutatásai indították el.” Rolland 43 levelet írt hozzá, köztük 8–10 oldalasakat is. Sajnos Czeke Marianne érdekes leveleit nem adták ki. A Brunsvik-kutatás nehézségeit, a kiadás viszontagságait sincs módom ismertetni e rövid életrajz keretében.

Dr. Czeke Marianne 1942. január 4-én hunyt el. Reá is ugyanaz vonatkozik, amit ő írt Brunsvik Terézről: „vele egy ritkalelkű, vasakarátú, jóságos, modern gondolkodású, hazafiasan érző költözőt el, kinek erős egyénisége, kitartása, s különösen szervező tehetsége, mely semmiben sem maradt a férfiaké mögött, méltóvá tesz arra, hogy a nagy magyar asszonyok között elfoglalja az őt megillető helyet.” Egyik alapítója volt az Egyetemet Végzett Nők Egyesületének. Szerepet vállalt a magyar nőmozgalomban. Könyvei, cikkei, tanulmányai, fordításai, könyvismertetései jelentek meg.

Az első magyar könyvtárosnőnek rendkívül értékes és mozgalmas élete volt, tisztességes, pontos munkával, érdekes, egyedülálló és fontos kutatásokkal. Munkássága a mai könyvtárosok (könyvtáros kisasszonyok és -hölgyek) számára is példaértékű, példamutató.

Czeke Marianne főbb művei:

Lessing és Shakespeare. Bp. 1905.

Raleigh, W.: Shakespeare. Ford. Czeke Marianne. Bp. 1909.

Lemouton Emilia Shakespeare ... első magyar fordítója. Bp. 1911.

Shakespeare-könyvtár. Bp. 1920.

Gróf Brunszvik Teréz élet- és jellemrajza. Bp. 1926.

Montessori-gondolatok gróf Brunszvik Teréz naplójában. Bp. 1931.

Gróf Brunszvik Teréz ősei és oldalági rokonsága, Bp. 1935.

Brunszvik Teréz grófnő naplói és feljegyzései. 1. Szerk., bev. Bp. 1938.

Hogyan lettem könyvtáros = Küzdelmek és eredmények. Bp. 1938.

Felhasznált irodalom:

A Wlassics kollégium értesítője 1901/2–1904/5.

Az Országos Nőképző Egyesület leánygimnáziumának értesítője.

Tóth András – Vértesy Miklós: A budapesti Egyetemi Könyvtár története. Bp. 1982.

Kenyeres Ágnes: Egy könyvtár hétköznapijai. Bp. 1985.

Sáfrán Györgyi: Romain Rolland levelei Czeke Mariannehoz ... Bp. 1966.

Gráberné Bősze Klára: Soproni tudós tanárok és a nőnevelés = Soproni füzetek 2000.

Droppánné Debreczeni Éva: Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum története ... Bp. 2000.

Klára Bősze Gráber: Marianne Czeke, dr. – the first Hungarian Librarian (1873-1942)

Marianne was born in a military officer's family in Sopron. After finishing a grand tour in England and in France at the age of 23, she achieved a „very good mark” school leaving certificate at the Benedictine school in Sopron. Then she earned a degree as a teacher specializing in Latin and in German. She was 33 when she was appointed to be the first woman librarian in the University Library of Eötvös Loránd University. The study is about the rich professional life of this woman.

Every fourth of the people in Hungary is resurgent illiterate. According to the results of a scientific investigation made in 32 countries, Hungary was placed 21th. Journals has an important role in reading promotion. The aim of the mediaprogramme HÍD (Bridge) is to familiarize and make journalreading popular with students of secondary schools in order not to diminish the number of printed newspaper readers.

In the first part of the professional day the lecturers discussed the situation of reading in Hungary. According to Attila Nagy, the well-known researcher of reading the number of the resurgent illiterate people increased from 40% to 60%. The whys and wherefores are far-reaching, but the responsibility of school and educational administration is unambiguous. In the second part of the day the officers reported on the work of the Association of Teacher-Librarians and of the solutions which can step up the standard of literacy in Hungary.

Frau Károly Gráber: Dr. Marianne Czeke (1873 – 1942), die erste ungarische Bibliothekarin.

Sie stammte aus einer Offiziersfamilie in Sopron (Ödenburg). Nach einer Studienfahrt in England und Frankreich, im Alter von 23 Jahren, bestand das Abitur sehr gut bei den Benediktinern in Sopron. An der Péter Pázmány Universität erwarb sie das Universitätsdiplom als Lehrerin in Latein und Deutsch. Mit 33 Jahren wurde sie – als erste Frau – zur Bibliothekswärterin in der Universitätsbibliothek. Die Studie zeigt dieses reichen Bibliothekarsleben an.

Jeder vierter Mensch ist funktionaler Analphabet in Ungarn. Nach einer in 32 Ländern durchgeführten Untersuchung nimmt Ungarn den 21. Platz ein. Die Zeitungen spielen eine große Rolle in der Förderung der Leselust. Das Medienprogramm HÍD (Brücke) hat das bekannt machen und lieb gewinnen der Presse Lektüre bei der Mittelschule Altersklasse zum Ziel um den Rückgang der Leserzahl der gedruckten Presse zu verhindern.

In der ersten Hälfte der Tagung behandelten die Vortragenden die Lage der heimischen Lesekultur. Nach dem bekannten Leseforscher, Attila Nagy, stieg die Zahl der funktionellen Analphabeten von 40% auf 60%. Die Ursachen sind weit verzweigt, die Verantwortung der Schule und der Lenker der Bildung ist aber eindeutig. In der zweiten Hälfte der Tagung legten die Würdenträger der Vereinigung Rechenschaft über ihre Arbeit ab und berichteten über die Lösungen, die die Hebung der Lesekultur zum Ziel setzten.